

סוד דצ"ך עד"ש באח"ב: למה עשר מכות ולא פחות?

השבוע חווינו מאורע מעניין: אשתי עובדת כמנהלת בית ספר חב"ד בנות בראשון לציון ובימים האחרונים עמלה על הכנת הפרסום לקראת עונת הרישום לשנת הלימודים הבאה. היא סגרה את הפרטים במטרה לצאת עם הפרסום במקומונים בסוף השבוע, אולם צצו תקלות מעצבות והיא לא הצליחה לסיים. פעם שכחה מילה, ופעם המעצבת ניתקה את הטלפון, ועד שהפרסום היה מוכן, מחלקת הפרסום בעיתון דרשה לתקן משהו במודעה, וכך נסגר העיתון ללא הפרסום.

הרישום מתחיל בשבוע הבא ואשתי הייתה מבואסת, אבל פתאום קרה עוד משהו: ביום רביעי התבשרנו שבת חובית לקורונה (מצבה מצוין ב"ה), ואשתי צריכה להיכנס עימה לבידוד. כך נמנעה תקלה רצינית, כי אילו היה הפרסום יוצא לדרך, היו באים הורים לראות את בית הספר ואשתי שמנהלת את הרישום, כלל לא תימצא שם בימים הקרובים...

מה שמרגש בסיפור הוא שאין בו נס, אין פלא, מדובר על התנהלות שגרתית יום-יומית שלא היינו שמים לב אליה, אלמלא באופן חריג האיר האור וזכינו לגלות את היד האלוקית שמנהלת את הטבע.

כמובן, מדובר על מסר מהותי שמשנה את החיים: את היחס לעצמנו, להצלחות ולכישלונות שלנו, את ההבנה על גודל התלות בקב"ה והמחויבות למצוות ה'. אנו רוצים לחקור אפוא את הסוגיה היסודית הזו, באמצעות עיון בשתי שאלות מרתקות שאין גדולות ומרכזיות מהן בפרשיות יציאת מצרים.

התמיהה הראשונה: מה פשר ההיפוך בין השמות אלוקים והוי"? מהי הסיבה לכך שפעם מופיע שם אלוקים ופעם שם הוי", ובמיוחד בפסוק הפותח את הפרשה: "וידבר אלוקים אל משה לאמר אני הוי"?". האם הוא אלוקים או הוי"? ומה ההבדל בין השמות?

השאלה השנייה: למה נדרשו כל כך הרבה מאמצים להוציא את ישראל ממצרים? מדוע הקב"ה הפעיל עשר מכות קטנות עד שנתן את האחרונה ששברה את פרעה ובינתיים המשיכו ישראל להתענות במצרים? האם לא היה עדיף לתת מראש מכת בכורות ולהקדים הגאולה **בשנה שלמה**!?

הבה נתחיל מההתחלה.

ב. הפרשה הקודמת הסתיימה בצעקה אדירה: "ה' למה הרעתה לעם הזה? למה זה שלחתיני?". משה מגיע למצרים ונוכח בעיניו בו חיים אבותינו. הגברים עובדים בפרך, הנשים נמלטות מאימת הקלגסים המצריים והתינוקות היהודיים מושלכים אל היאור השוצף. וכאשר משה ניסה לפנות אל פרעה ולעורר את רחמיו, פרעה התרגז והקשיח יותר את תנאי השעבוד. משה אינו עומד בכאב וצועק: "עד מתי? איפה הרחמים האלוקיים?".

פרשת וארא מתחילה עם התשובה של הקב"ה:

1. שמות ז: וידבר אלוקים אל משה ויאמר אליו אני י-ה-ו-ה: וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב בא-ל ש-די ושמ-י-ה-ו-ה לא נודעתי להם: וגם הקמתי את בריתי אתם לתת להם את ארץ כנען את ארץ מגריהם אשר גרו בה ... לכן אמר לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים והצלתי אתכם מעבדתם וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדלים.

ה' עונה כי הגיעה עת קיום ההבטחות לאבות. בזמנו, נראיתי אל האבות בשם ש-די-י שהוא שם נמוך ולא התגליתי בשם הניסי והפלאי - שם ה' - וקיימתי את ההבטחה לתת להם את הארץ. עכשיו הגיע הזמן לגלות את שם ה' ולהוציא את ישראל ממצרים ביד חזקה ולהביאם אל הארץ.

וכאן עולות שאלות גדולות: ראשית, מהו הניסוח התמוה של הפסוק הראשון - "וידבר אלוקים אל משה ויאמר אליו אני י-ה-ו-ה"? האם הוא אלוקים או ה'? כמו לומר 'ויאמר משה לשמואל, אני זונדל'...?

אור החיים: צריך לדעת מה דיבר 'אלוקים'?

יתירה מכך: הרי אלו לא תארים נרדפים ומתחלפים, אלא שני שמות הפוכים ומנוגדים. שם "אלוקים" מזכיר את היותו של הקב"ה שר המשפטים היושב בראש מערכת המשפט האלוהית ואילו שם הוי' מזכיר את הדבר ההפוך: היותו שר החסד העומד בראש מערכת הרחמים האלוהיים.

הנה בתפילות וברכות פונים אל הקב"ה בשמות שונים. השמות המצויים ביותר הם "י-ה-ו-ה" שאסור לומר אותו וכתבו ואנו אומרים שם "אדנות", ושם "אלוקים". השמות הם כינויים ותארים לתכונותיו של הקב"ה. כמו מלך שמשמש הן כשר המשפטים והן כשר הרווחה ולכן בהיותו לובש את גלימת המשפט, הוא מכונה "אלוקים" ובהיותו לובש את חלוק החסד, הוא מכונה "הוי'".

כך למדנו בשבוע שעבר: בעת מעמד הסנה, פונה משה לקב"ה ומבקש לדעת את שמו. "ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם?"¹. הקב"ה עונה שיש לו כינויים ותיאורים לתכונות שונות ובכל פעם הוא נקרא לפי התכונה שמאפיינת את אותו הרגע.

שמות רבה ג,ו: אמר הקב"ה למשה: שמי אתה מבקש לידע? לפי מעשי אני נקרא: פעמים שאני נקרא ב'אל שדי', ב'צבאות', ב'אלוקים', ב'ה', כשאני דן את הבריות אני נקרא 'אלוקים', וכשאני עושה מלחמה ברשעים אני נקרא 'צבאות', וכשאני תולה על חטאיו של אדם אני נקרא 'אל שדי' וכשאני מרחם על עולמי אני נקרא 'ה' שאין ה' אלא מדת רחמים.

אכן רואים עובדה מדהימה בפרשיות השבוע הללו: התורה מקפידה ליצור הפרדה בין התארים ולומר כל כינוי במקומו המתאים לו. נשים לב שבשני הפרקים הפותחים את ספר שמות, הקב"ה מתואר אך ורק כ'אלוקים'. אין חריגות. אולם החל ממעמד הסנה ועד סוף פרשת בא וסיפור יציאת מצרים – שתיים וחצי פרשיות – נקרא בשם חדש: ה"ה?"²

שמות א-ב: ותיראן המילדת את האלוקים ולא עשו כאשר דבר אליהן מלך מצרים ותחיינן את הילדים ... ויטיב אלוקים למילדת וירב העם ויעצמו מאד: ויהי כי יראו המילדת את האלוקים ויעש להם בתים. **מפרשת הסנה:** וירא מלאך י-ה-ו-ה אליו בלבת אש מתוך הסנה ... וירא י-ה-ו-ה כי סר לראות ... ויאמר י-ה-ו-ה ראה ראיתי את עני עמי אשר במצרים [וכך עשרות פעמים עד סוף פרשת בא ויצי"מ].

הדברים מובנים מאליהם לפי המדרש האמור: פרקי הספר הראשונים המספרים על שנות הסבל והשעבוד, הציגו את הקב"ה בשם ההסתר וההעלם שלו, שמשקף את הריחוק, הדין והגבורה. ואולם החל מפרשת הסנה, בו מתגלה הקב"ה כאב רחמן, מתחלף שמו לשם החסד והרחמים.

ואם כן, עולה בעוצמה השאלה בה התחלנו: מהי הפתיחה הסותרת של פרשתנו: "וידבר אלוקים ... אני ה'" האם הוא אלוקים או הוי'? מה שייך שהדין ייכנס לאולם המשפט ויציג את עצמו בכינוי ההפוך של החסד והרחמן?

מכאן נמשיך הלאה עם הפרשה: משה מצטווה ללכת לארמון פרעה ולדרוש את שחרור ישראל. הדיפלומטיה נכשלת ומשה עובר לדבר עם המקל. הוא מניף שוב ושוב את המטה ומפיל צונאמי על מצרים. המדינה חוטפת עשר מכות נוראות שממטות חורבן על כל מה שהיה בה. המים הופכים לדם, הגוף מתגרד בכינים ושחין, היבול מתחסל בארבה ובעלי החיים משתוללים בערוב ודבר. הסוף מתרחש בליל פסח, בחצות הלילה, כשמושלכת פצצה גרעינית 'הכיתי כל בכור בארץ מצרים'. הנפשות נפגעות ופרעה מתמוטט ופותח את השערים בפני ישראל.

וכאן עולה השאלה השנייה והמהותית: **למה מכות?** למה נדרש כל כך הרבה זמן להוציא את ישראל?

¹ במובן העמוק (ראו לקו"ש כו שמות), משה צועק לדעת איפה אלוקים כשכואב? מאיזו תכונה מגיעה הגזרה הנוראה בגללה מתייסרים ישראל במצרים קרוב למאה שנה? ה' עונה: "אהיה אשר אהיה". כלומר, אני נמצא בתוך הצרות ועושה את דמעותיהם לדמעותי שלי. שכן לעתים מידת הרחמים נעלמת ומסתתרת מאחורי הדין.
² להעיר שבתוך הדיאלוג בסנה, הוא נקרא לפעמים בשם אלוקים. 'ויאמר משה אל האלוקים מי אנכי... ויאמר משה אל האלוקים ... ואמרו לי מה שמו מה אמר אלהים: ויאמר אלוקים אל משה אהיה אשר אהיה'. לכאורה הדבר משקף את הטרוניה של משה על הסבל והשעבוד ולכן פונה בשם אלוקים שהוא מידת הדין והגבורה.

מה הייתה בעצם התכנית של המכות? מה המבנה שעמד מאחוריהן? למה ניתנו עשר ולא חמש מאות? מדוע דווקא המכות הללו ולא דרכי סבל אחרות כמו מים שוטפים של דור המבול או אש וגופרית של סדום ועמורה או צרעה שנשלחה להמית את יושבי הארץ? ובכלל, הרי ה' ידע מראש שהמכות החלשות לא ישברו את פרעה³, ואם כן היה עליו להשליך מיד את הנשק הלא קונבנציונלי של מכת בכורות שפגע בגוף המצרים ופרעה היה ממהר לשלחם?

[כאשר פרעה עלה למעלה, שאל אותו מלאך המוות איך היו המכות? -"עשר", ענה פרעה...].

2. שמות רבה טו, י: וכי לא היה יכול הקב"ה להציל ישראל מיד מצרים במכה ראשונה?

ראוי לזכור שכל עוד היו בני ישראל במצרים, הם שהו בגלות נוראה, פיזית ורוחנית. חלק מהתקופה בה התנהל המשא ומתן עם פרעה, הם היו תחת גזירת עבודת הפרך ששברה את גופם. כשפסקה גזרת השעבוד, עדיין שהו בגלות רוחנית בערות הארץ. ולמה עיכבם כל כך הרבה זמן?

במיוחד שברגע שבשלו התנאים לצאת משם, הוציא אותם הקב"ה **בחיפזון ובבהילות אדירה** עד שלא הפסיק בצקם להחמיץ ולא עיכבם אפילו כהרף עין.

תורת חיים על השם סנהדרין צח [הרב אברהם חיים שור, מגדולי רבני גליציה לפני כארבע מאות שנה]: (מסופר שם בגמרא שרבי יהושע בן לוי ראה את משיח כשהוא יושב על פתח העיר רומי בין החוליים והמצורעים, ופותח תחבושת אחת ומחליפה ואחר כך עוד תחבושת ומחליפה, אבל לא את כל התחבושות יחד, כדי להיות מוכן אם ייקרא לגאולה) - תימה כי מיעכב פורתא כדי קשירת נגע אחד שהוא כהרף עין מאי הוי? ויש לומר דאיתא במדרש והביאו רש"י בפרשת בא, 'ויהי בעצם היום הזה יצאו צבאות בני ישראל מארץ מצרים' - שכיון שהגיע הקץ לא עיכב המקום כהרף עין. והטעם לפי שישראל לא היו ראויין להגאל מצד מעשיהן, ולא נגאלו אלא מפני שהגיע השעה שקבע לגאלם ואילו עבר הזמן אפילו כהרף עין מיד היה מקום למקטרג 'אלו עובדי עבודה זרה ואלו עובדי עבודה זרה'. והיינו דאיתא במדרש 'ואכלתם אותו בחפזון' זה חפזון שכונה, שהיתה ממהרת מפני המקטרגים. והיינו טעמו של בן דוד שחושש לעכב כדי קשירת נגע א', כדי שלא יעבור זמן הקץ מפני המקטרג.

למה אפוא בהתחלה היה המון זמן ולא מצאנו מהירות וחיפזון לשבור את פרעה?

הבה נבחן כמה זמן נמשך מסע הדילוגים בארמון פרעה - מעת שהגיע משה לראשונה למצרים:

משנה עדיות ב, י: משפט המצרים שנים עשר חודש ... משפט רשעים בגיהנום שנים עשר חודש.

היינו שמשה ביקר לראשונה אצל פרעה בחודש אייר וחלפה שנה שלמה עד ליל פסח ויציאת מצרים⁴. מה שקרה הוא שבחודש אייר נרשמה הפסקה של חצי שנה, עד שהתחילו המכות בפועל. המדרש מסביר כי משה ברח ממצרים לאחר שראה את הקשחת השעבוד בגללו. בכאבו וזעקתו "למה זה שלחתי", הוא פשוט מרד והסתלק ממצרים ולכן חלף זמן עד שחזר והחלו המכות.

ראש השנה י, ב: בראש השנה בטלה עבודה מאבותינו במצרים.

שמות רבה ה, יט: 'ויצאו נוגשי העם' [לראות שישראל מקוששים קש לתבן] - הלך משה למדין ועשה שם שישה חדשים [עד ראש השנה].

בראש השנה החלו המכות, אבל נמשכו תקופה ארוכה של **חצי שנה** עד שבירת פרעה בחצי ניסן.

³ במיוחד לדברי רש"י (ד, כג) שכבר בפגישה הראשונה בין משה לפרעה הוא איים במכה האחרונה – בכורות? ⁴ הספר "סדר עולם" המתאר את הכרונולוגיה היהודית מאז בריאת העולם עד חורבן בית שני, מוצא לכך מקור מפורש בין פסוקי התורה: בסוף הפרשה הקודמת למדנו את התגובה הקשה של פרעה לביקורו הראשון של משה: "נרפים אתם נרפים ... לכו עבדו ותבן לא ינתן לכם". מעתה תוכבד העבודה ולא תקבלו תבן עבור הכנת הטיט ויהיה עליכם ללקוט בעצמכם את התבן. התורה ממשיכה ומספרת שהעם התפזר בכל מצרים ללקוט קש עבור הטיט. והנה הבשלת הקש בארץ ישראל היא בתחילת הקיץ, בחודש אייר, ולמדנו שמשה התחיל את מפגשיו עם פרעה בחודש אייר, ומאז חלפו בדיוק יב חודש עד ליל פסח שפרעה נשבר.

איך התפזרו עשר מכות בשישה וחצי חודשים? המהרז"ו, מגדולי המפרשים על מדרש רבה, אומר רעיון מבריק (שיהיה חשוב להמשך השיעור):⁵

מהרז"ו על שמות רבה שם: צע"ג שהרי משפט המצרים היה שנים עשר חודש (ומשה התכסה לשישה חודשים), ומובא שכל מכה שימשה חודש ימים (ואיך נכנסו עשר מכות בשישה חודשים)? הנה נאמר בתורה ששש מכות היו בהקדמת התראה לפרעה – דם צפרדע ערוב דבר ברד ארבה, ושלוש מכות ניתנו בלא התראה – כינים, שחין וחשך. ולכן כל אחת משש המכות שהייתה בהקדמת התראה נמשכה חודש ימים (שלושה שבועות התראה ושבע המכה עצמה). ואילו האחרות נמשכו רק שבוע של המכה עצמה. ביחד שישה חודשים ושלושה שבועות, וצריך לומר שהתכסה מהם רק חמישה חודשים ותשעה ימים (והמכות החלו מעט לפני ראש השנה).

נאריך לקמן בכך ששש מכות ניתנו בהקדמת התראה ושלוש ניתנו בלא התראה, ולפי זה אפשר לתחום עשר מכות בחצי שנה וכמה שבועות. ואחרי כל זה עולה השאלה הגדולה: למה כל כך הרבה זמן אם אפשר היה לשבור את פרעה מיד עם מכת בכורות? והרי לא עיכבם אפילו כהרף עין?

הבה נפתח יסוד ענק וגאוני שמובא לראשונה באברבנאל ואחרי זה מורחב אצל מפרשים רבים (ראו גם לקו"ש לו/34). עשר המכות מקבלות משמעות נצחית ואקטואלית שאין רלוונטיות וחשובה ממנה.

ג. מכות מצרים לא נועדו עבור מצרים, הם כוונו עבור ישראל והעולם כולו. **מכות מצרים לא נועדו רק להוציא את ישראל ממצרים, אלא את מצרים ממצרים**,⁶ עשר המכות היו קורס תאולוגי מרהיב בהבנת נוכחות הקב"ה בעולם. הן נועדו להיאבק בעצם הרגשת הבדידות, הקטנות והפיזור שמאפיינת את האדם בעולמנו והגיעה לשיאה בגישת פרעה. תמורתה לנטוע את ההבנה שהעולם הזה הוא הקרוב ביותר לקב"ה. יש מפעיל לכל העסק ואפילו עלה נושר ברוח לא מתגלגל מעצמו.

ראיתי מביאים וארט מופלא בשם הבעש"ט ולא מצאתי בינתיים את המקור המדויק:

3. בעש"ט: נאמר בירמיהו 'אֲשֶׁר שָׁמַת אֶתֹת וּמִפְתִּים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד הַיּוֹם הַזֶּה, וּבְיִשְׂרָאֵל וּבְאָדָם וּתְעֵשָׂה לָךְ שֵׁם כִּיּוֹם הַזֶּה'. ולכאורה מהו 'אותות מופתים עד היום הזה... בישראל?' אלא מכות מצרים ממשיכים ב'ישראל ובאדם... יש בהם את יסודות האמונה לכל שאלה שתעלה לפניך בכל עניין.

מכות מצרים לא נגמרו, הן נמשכות עד היום בעם ישראל כעם ובכל אדם כאדם. טמונים בהן כל יסודות האמונה לכל אדם במצוקות שעובר. כל התשובות לכל שאלה ותהייה שתעלה.

סוד המכות טמון במימרה מפורסמת שאנו אומרים בליל פסח: בעיצומה של עריכת הסדר מרימים את הכוס ואומרים: "רבי יהודה היה נותן בהם סימנים: דצ"ך, עד"ש, באח"ב". וכאן הבן שואל מה רבי יהודה מחדש? מה נותנים ראשי התיבות הפשוטים הללו? ובכלל, מה החכמה הגדולה של "רבי יהודה אומר"? הרי גם ילד יכול לומר ראשי תיבות כאלו?

רבי יהודה מלמד שעשר המכות נחלקו לשלוש קבוצות: דצ"ך, עד"ש, באח"ב. זאת לא הייתה סידרה ארוכה של עשר מכות, אלא קורס תיאולוגי מזורז בשלוש סדרות שכל אחת הייתה בנויה משלושה מפגשים, על קדושת העולם הזה, על עומק הניהול והמודעות הרוחנית של העולם.

⁵ גישה נוספת ברבנו בחיי: משה התכסה שלושה חודשים עד ר"ח אב. בתחילת אב פרצו המכות וכל מכה שימשה חודש – שמונה מכות מאב עד אדר. מכת חושך הייתה קצרה בתחילת ניסן ובכורות באמצע החודש.

⁶ בדרך זו מבוארת נקודה נפלאה בלקו"ש ג/864: מדוע רק במכת בכורות התלוננה מידת הדין 'מה נשתנו אלו מאלו והללו עובדי עבודה זרה וכו', והצטרפו להניח דם פסח על המשקופים כדי להגן ממידת הדין? שכן רק מכות בכורות נועדה לשם עונש המצרים גרידא, אבל תשע המכות הראשונות נועדו עבור הפגנת כוח ה' למען ידעו וגו'.

הדברים מפורשים בלשון התורה. עיון קל בפסוקים מעלה נקודה מרתקת: עשר המכות היו בנויות **משלוש סדרות** שהלכו וחזרו על עצמן.

דמ: לך אל פרעה בבוקר ... ואמרת אליו ... שלח את עמי. צפרדע: בא אל פרעה ואמרת אליו. כינים: נטה את מטך והך את עפר הארץ.

במכה הראשונה נאמר להשכים וללכת אל פרעה **בבוקר** (כשהוא לבדו ביאור) ולהתרות בו. במכה השנייה נאמר **סתם** "בא אל פרעה" (במשך היום, כשהוא בארמון) - ולהתרות בו. במכה השלישית **לא הייתה התראה מקדימה כלל**, אלא המכה על ארץ מצרים נחתה בהפתעה.

ושוב חוזרים הדברים בצורה מדויקת בסדרות הבאות:

ערוב: השכם בבוקר והתייצב לפני פרעה ... ואמרת אליו ... שלח עמי ויעבדני. דבר: בא אל פרעה ודיברת אליו ... שלח את עמי ויעבדני. שחין: קחו לכם מלא חופניכם פיה. ברד: השכם בבקר והתייצב לפני פרעה. ארבה: בא אל פרעה. חשך: נטה ידך על השמים ויהי חושך.

מה עמד מאחורי החלוקה הזו לשלוש קבוצות? המטרה מפורשת ממש בתחילת כל קורס. המכה הראשונה בתחילת כל שלישייה פותחת עם הצהרה דרמטית:

אברבנאל השאלה השלישית: במכה הראשונה אמר 'בזאת תדע כי אני ה' ... בשנית ובשלישית לא אמר דבר. ברביעית מהערוב אמר 'למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ' ... בחמישית ובשישית לא אמר דבר, בשביעית מהברד אמר: 'בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ' ובשמינית ובתשיעית לא אמר.

המכות באו ליצור גשר בין העולם הזה לעולם העליון ולהיאבק בשלוש התפיסות האנושיות הבסיסיות ביותר. פרעה ייצג את הכפירה היסודית שיוצרת תחושה משולשת: א. ח"ו אין שום כח רוחני בבסיס העולם הזה והוא נוצר באופן אקראי כלשהו וייעלם באותה אקראיות. ב. גם אם יש כוח רוחני, הוא לא מתעניין במה שקורה כאן. העולם הזה קטן עליו ולא מעניין את האלוקים הגדול האם משהו ערבב בשר וחלב בצלחת או חתך נייר טואלט בשבת... כלשון הפסוק: "רם על כל גוים ה', על השמים כבודו". ג. גם אם יש כוח רוחני וגם אם הוא מתעניין במה שקורה כאן, אבל ההתנהלות השגרתית של העולם עצמו מתקיימת בחוקי הטבע. הוא הפקיד את התקדמות העולם בידי ההתנהלות הטבעית והחזק ישרוד והמוכשר ישגשג.

באותם ימים גדולים, בערב מתן תורה כשעומדת להתחיל תקופה חדשה ומהפכנית בחיי האנושות, כשהעולם מתחיל להתכונן לימות המשיח, מסיר הקב"ה את ההסתר וחושף את עומק קדושת העולם הזה, את מידת הקרבה והמעורבות שלו בכל פרט.

שלוש המכות הראשונות נועדו להיאבק בתחושה שאין כלום. שלוש המכות הללו פגעו ביאור, שהיה מקור העוצמה, הגאווה והביטחון המצרי והוכיחו שיד אלוקית מנהלת את כל העסק. חרטומי מצרים עצמם הכריזו בסוף הסדרה הזו: "אצבע אלוקים היא". הסדרה השנייה הוכיחה - שלא רק שיש אלוקים בשמים, אלא מנהל את העולם בשכר ועונש ומעניק לצדיק כצדקתו ולרשע כרשעתו. בשלוש המכות הללו התורה מדגישה פרט חדש שלא נאמר עד כה: **המכה הזיקה רק למצרים ולא לישראל!** הדובים והנמרים של מכת ערוב הסתובבו בארץ מצרים ולא נכנסו לארץ גושן. הירא את דבר ה' לא נפגע במכת דבר, וכך השחין פגע רק במצרים ולא במשה ואהרן עצמם.

הקבוצה השלישית הוכיחה - שלא רק שיש אלוקים בשמים והוא נמצא למטה בארץ, אלא – אין טבע! אין מושג של כוחות עצמאיים שמתנהלים באופן אוטומטי על פי מערכת נהיגה קבועה מראש, אלא הטבע עצמו הוא אלוקות מכוסה בשכבות עבות של יד אלוקית. לכן בשלוש המכות הללו, **הטבע הפך לפלסטלינה**. הכוחות הכי בסיסיים השתגעו לחלוטין ופעלו בצורה הפוכה ממה שהם רגילים.

במכת ברד, הכוחות הסותרים ביותר בטבע - אש ומים - **רקדו יחד עד שהקרח בער באש!** ארבה פשט על הארץ אחרי שהיבול נהרס במכת ברד ולא היה לו עוד מה לחסל ולאכול. ובכל זאת דווקא אז פשט על הארץ. ומה הוכיח זאת יותר ממכת חושך, בה השמש הפסיקה את הילוכה הטבעי.

[בנוגע למכה האחרונה, מכת בכורות, אולי יש לומר שהיא הפגינה את כל שלוש היסודות יחד: א. יש אלוקים, שהרי החרטומים לא הצליחו לעשות זאת. ב. אלוקים מבחין בין צדיק לרשע, שהרי רק בכורות מצרים מתו. ג. הטבע עצמו מתוכנן ומכוון ובחורים צעירים מתו באמצע היום].

למה הדבר דומה? בילדותי בכפר חב"ד, גרנו ליד חסיד של מסירות נפש, הרב שמחה גורודצקי. בשנת תרפג (1923) הוא היה תלמיד בישיבת תומכי תמימים בחרקוב וחש חולשה גדולה. הוא ביקר אצל פרופסור מכוּבד והלה ביקש לדבר עם מנהל הישיבה. קראו את הרב יחזקאל פייגין הי"ד והפרופסור ביקש לדבר עמו ביחידות. ר' שמחה שם אוזנו מאחורי הדלת ושמע את הרופא אומר מילים נוראות: "הבחר יישאר בחיים עד חצי שנה. הלב חלש מאוד והוא לא יחזיק יותר".

ר' חאטשע יצא מהרופא ואמר רק: "אתה צריך לנוח". ר' שמחה עשה עצמו כאילו לא שמע את דברי הרופא, אבל הציע לנסוע לרוסטוב אל הרבי הקודם. ר' חאטשע נכנס ראשון לרבי ואמר מה שאמר. לאחר שיצא, נקרא ר' שמחה פנימה והרבי אמר מילים מדהימות: "חאטשע אומר שאינך שייך לסדר לימוד של ישיבה: 12 שעות מאומצות של שקידה בתורה. אני אתן לך סדר חדש ותזכה לאריכות ימים. תהיה שד"ר – מגייס כספים עבור הישיבה, ואתה תהיה על אחריות".

נבואת הרופא נזרקה לפח. רבי שמחה שרד את שנות הקומוניזם הקשות ועלה ארצה אחרי ארבעים שנה בשנת תשכ"ד. הרבי מליובאוויטש הורה לו לגור בכפר חב"ד, אבל הוא אמר לרבי שמאחר שהוא אדם חלש, אולי עדיף שיגור בבני ברק, שם ישנו רופא קבוע, בניגוד לכפר חב"ד. הרבי הרגיע אותו באומרו שמי שדאג לבריאותו עד היום, ידאג גם הלאה.

הדבר המעניין היה שבשנת תשד"מ (שישים ואחת שנה אחרי נבואת הרופא ההוא!), הוא ביקר במרפאת כפר חב"ד ושם בקרבת כמה רופאים נפל והתמוטט. דבר שהמחיש כי אין טבע כמציאות עצמאית, אלא הטבע עצמו הוא יד אלוהית נסתרת.

לקוטי שיחות לו/34: המכות לא נועדו רק לשחרר ישראל, אלא היה בהם גם עניין בפני עצמו. הנה האריך האברבנאל שפרעה חלק על משה בשלושה שורשים: הכחיש מציאות ה', הכחיש השגחתו בדרכי בני אדם לתת לאיש דרכיו, והכחיש שהאלוקה יכול לשנות הטבע ולחדשם כרצונו. ועל זה בא ג' קבוצות המכות: דצ"ך באו לאמת את עצם מציאות האל-ל (ולכן נאמר בתחילתן 'בזאת תדע כי אני ה'). ג' המכות עד"ש באו לאמת השורש השני, שהקב"ה משגיח על כל (כמו שנאמר בהן שהן הזיקו רק למצרים, וזהו שנאמר בתחילתן 'למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ'). ובאח"ב הוכיחו שיכול לשנות הטבע כרצונו (שהטבע התבלבל לגמרי, וזהו שנאמר 'בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ').

לפי אותו יסוד, מבארים אדמור"י חב"ד את השאלה הראשונה בה פתחנו: מהו ערבוב השמות הוי' ואלוקים, וכיצד נאמר בתחילת פרשתנו "וידבר אלוקים ... אני הוי'".

הוא לעיל ששני השמות הללו מבטאים את מידת הדין ומידת הרחמים. זו הבשורה הגדולה שמגלה הקב"ה למשה: "וידבר אלוקים ... אני ה'". דע לך שמאחורי מידת הגבורה שמאפשרת דין ומשפט, עומדת מידת הרחמים. לא מדובר בשני כוחות סותרים ומנוגדים, אלא בשני ביטויים של אותו מלך. מידת הדין אינה אלא אהבה מסותרת והיא עצמה מוליכה אל הרחמים האלוהיים.

בעומק יותק ובשייכות עם העניין הקודם: במאמרי חסידות מובא היבט נוסף של השמות הללו הוי' ואלוקים: שם אלוקים מבטא את ההסתר מאחורי הטבע (אלוקים בגימטרייה הטבע), ואילו שם הוי' מבטא את מידת ההתגלות וההמשכה. וכאן מגלה הקב"ה את הסוד המהפכני מאחורי כיסוי הטבע:

"וידבר אלוקים... אני ה'": הסתר הטבע אינו שטח בפני עצמו, הטבע לא מתנהל באופן אוטומטי על פי פקודות מונחות מראש. אלא "אני ה'": הוא בסך הכול כיסוי על מלך שעומד עטוף במעילים ושכבות, אבל מאחורי המעילים עומד המלך עצמו שמנהל את העסק מתוך הסתר. ההסתר אינו אלא הפרדה לעינינו, אבל הוא מצידו גלוי ומעורב ומוביל כל פרט.

וכמובן, ההבנה מעניקה מבט מרומם על התלות העמוקה בכל רגע בקב"ה. במקום להשקיע את רוב המאמצים בכיסויי הטבע, עלינו לחבר את הצינור לכינרת, למקור המים הראשי ומשם תבוא הישועה.

מאמר וידעת היום תרנ"ז: מובא בזוהר ש'הוי' ואלוקים כולה חד', והיינו שכל ההעלם הוא רק לגבי הנבראים שאינם רואים הגילוי דאור אין סוף ברוך הוא, אבל לגבי האור אין שום העלם... והואמה ששם הוי' נמשך ומאיר בכל עולם להוותו ולהחיותו, וזהו החיות מה שכל נברא ונברא מרגיש שהוא חי, שהחיות שבו הוא שם הוי' שנמשך בצורה מצומצמת על ידי שם אלוקים.

נסיים עם הסיפור הבא שהוא ללא ספק אחד המדהימים שהתפרסם בעת האחרונה. היופי המטורף שבו, שאין בו לכאורה שום נס. מהתחלתו עד סופו הוא מתפתח בצורה שגרתית יום-יומית, אבל כשמחברים את כל הפרטים מגלים שאם זה לא נס – מהו נס?

בשעת צוהריים בשנת 2000, חצה סוחר יהלומים בשם "תמיר" את אולם הבורסה ברמת גן. הוא נכנס למשרד שכן, יהלומן תל אביבי, וראה את השולחן מפוזר חפצים. "רבתי עם ההורים שלי", סיפר הלה בזעם, "ואני לא רוצה איתם קשר. אני זורק את כל מה שקיבלתי מהם". ליד השולחן עמד פח זבל והוא היה מלא למעלה בתעודות בית ספר, מזכרות מטיולים, ומתנות קטנות שילד מקבל מההורים שלו.

תמיר ראה בפח מסגרת עץ ובתוכה צ'ק אמריקאי על סך מאתיים דולר. הצ'ק היה ממזכירות הרבי משנת 1989 [במסגרת הצ'קים שהרבי שלח בשנת הבניין, תשמ"ט, כעידוד להקמת בנייה חדשה]. תמיר לא היה שומר מצוות, אבל הוא ביקש להוציא את הצ'ק מהפח. "קח אותו, לא מעניין אותי".

אחרי שלושה חודשים, הוא ואשתו, מעיין, הוזמנו לאכול סעודת שבת בבית הרב מנחם וולפא, השליח בנתניה. הם חשבו מה לקנות לו מתנה, אולי בקבוק יין, קופסת שוקולד, אבל מעיין אמרה "יש כאן צ'ק מהרבי מליובאוויטש, אולי החבדניק יתעניין בו". הם נתנו את הצ'ק לרב וולפא וחסכו בקבוק יין. הרב היה בלחץ בכניסת השבת ולקח את המתנה בלי לבדוק לעומק.

חלפו 15 שנה ותמיר החל לעשות עסקי יהלומים במוסקבה. ביו"ד שבט תשע"ד ישב בבית הכנסת "מארינה רושצה" ושמע את מנהל הבניין, הרב מוטי וויסברג, מספר למישהו כי "אתמול הייתה מגבית ומכרנו שטר דולר מהרבי ב-\$4000". תמיד חשב שהוא מתמוטט. "דולר אחד, סינגל, הם מכרו ב-4000, אז כמה שווה צ'ק מאתיים דולר? רבע מיליון?! אני שורף את החיים שלי אלפי קילומטרים מהבית כדי להרוויח שני רובל, ונתתי אוצר של רבע מיליון דולר במתנה במקום בקבוק יין?!...!"

כשחזר ארצה התייעץ עם אשתו האם להתקשר לרב וולפא, אבל התביישו לעשות זאת. חלפו כמה חודשים ופתאום הרב וולפא מתקשר. "אני עורך מגבית למוסדות חב"ד בנתניה ואשמח אם תשתתפו". מעיין אמרה לרב: "נתרום כפול ממה שביקשת, אבל מה קורה עם הצ'ק שקיבלת לפני 15 שנה?".

הרב וולפא התרגש: "האמת היא שהצ'ק היה מונח כל השנים ולא עשיתי עמו דבר. לפני כמה חודשים היה אסון ברמת גן. השליח הרב מוטי גל ע"ה נפטר לאחר מחלה קשה וחשבתי איך לעזור לאלמנה ולילדיו שרוצים לשקם את הפעילות. מסרתי את הצ'ק לגברת גל ואינני יודע מה קרה הלאה". מעיין התקשרה לגברת גל והיא סיפרה כי הם ערכו מגבית עבור הפעילות ומסרו את הצ'ק ליזם היי-טק מוכר, ר' שלמה קליש, תמורת תרומה מכובדת שהעניק להם. מעיין הבינה שהצ'ק אבוד מבחינתם.

חלפו כמה חודשים ותמיר חצה שוב את אולם הבורסה ונכנס לאותו חבר תל אביבי, אצלו התחיל הסיפור. הוא שאל: "איך הגיע הצ'ק לאבא שלך? הרי אביך אינו שומר מצוות ואיך השיג צ'ק נדיר \$200?". הבן ענה: "לאבא היה ידיד ברמת גן בשם הרב מוטי גל. הרב גל נקלע לקשיים כספיים ואבי העניק לו תרומה הגונה. הרב העניק לאבי את האוצר הכי יקר שלו: צ'ק \$200 מהרבי...". והנה הצ'ק חוזר לידי האלמנה גל, רגע אחרי שעול המוסדות נופל לידיה...

כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של **שלוחי הרבי ברחבי תבל**
ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי
ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי
להצלחה רבה בכל ענייניהם

ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב